

مشروعیت دفاع

پدیدآورنده (ها) : ولیدی، محمد صالح

میان رشته ای :: نشریه دانشگاه انقلاب :: اسفند ۱۳۶۱ - شماره ۲۱

صفحات : از ۲۵ تا ۲۶

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/933571>

تاریخ دائلود : ۱۴۰۲/۰۴/۲۷

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- اهمیت، اهداف و مبانی جهاد دفاعی از منظر فقه امامیه
- نظام سیاسی و دولت در اسلام (۲) (نظام سیاسی اهل سنت)
- قاعده نفی سبیل در اندیشه اسلامی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
- پاسخگویی و ابعاد حقوقی بازرسی و نظارت در نظام جمهوری اسلامی ایران
- نقدی بر موضع حقوق کیفری ایران در رابطه با دفاع مشروع
- تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر خیزش‌های مردمی در جهان عرب
- اصول حاکم بر دفاع در روابط بین الملل از منظر لیبرالیسم و اسلام
- تأثیر بیداری اسلامی بر ماهیت و کارکرد نظام سلطه
- بررسی آثار فتوای جهاد در عثمانی بر قاینات و سیستان در جنگ جهانی اول
- نقش زمان و مکان در استنباط احکام از منظر برخی فقهای بزرگ امامیه و اهل سنت
- اصول اهل سنت
- سبک اخلاق اجتماعی مهدی یاوران؛ برگرفته از آیات و روایات

عناوین مشابه

- اعمال دفاع پیش دستانه در مبارزه با تروریسم؛ نفی یا اثبات مشروعیت
- مشروعیت دفاع (۲)
- مشروعیت دفاع (۳)
- دفاع مشروع و مبانی مشروعیت آن
- دفاع مشروع پیشدستانه مشروعیت کاربرد زور در روابط بین الملل یا نقض مکرر منشور ملل متحد
- مشروعیت توسل به زور علیه عراق: بررسی نظریه پیش دستی در دفاع از خود
- مشروعیت دفاع
- تحلیل فقهی مبانی مشروعیت دفاع
- مشروعیت دفاع (۴)
- بررسی تحلیلی قاعده حقوقی دفاع مشروع / فلسفه مشروعیت دفاع و عدم قابلیت مجازات

بطوریکه خوانندگان و علاقمندان محترم مجله «دانشگاه انقلاب» استحضار دارند در چند شماره گذشته راجع به مشروعیت دفاع که یکی از اهم مسائل حقوق کیفری است مطالبی درباره مبنای تاریخی و فلسفی و ادله احکام این پدیده حقوقی و همچنین تعریف و ماهیت آن و انواع تعرضات نسبت به جان و مال و عرض و ناموس و سایر آزادیها، و شرایط و کیفیاتی که حق دفاع مشروع را برای مدافع ایجاد می کند و بالاخره موضوع دفاع و شرایط قانونی آن در حقوق ایران تا حدود امکان بحث و گفتگو بعمل آوردیم. در این شماره شرایط و ارکان دفاع و مزایای خاصی که شریعت اسلام برای مدافع در نظر می گیرد با استشهاد از آیات و اخبار مورد بررسی قرار خواهیم داد. فقها و دانشمندان اسلامی در کتب خود ضمن مباحث جهاد و دفاع راجع به کیفیات و شرایط دفاع با استنباط از آیات و اخبار نظریاتی ابراز داشته اند و در مجموع فقهای اسلام دفاع را از عوامل تبرئه کننده معرفی و رافع هر گونه مسئولیت مدافع اعم از کیفری و مدنی دانسته اند یعنی در دفاع مشروع مدافع نه تنها مستحق حد و یا تعزیری نیست بلکه ضامن خسارت وارده به مجنی علیه نیز نخواهد بود. در این مقال بیاری خداوند متعال با اشاره به بعضی از این نظریات خطوط اصلی دفاع را از نظر فقهی مورد مطالعه قرار خواهیم داد و در پایان نقدهای بر سیاست کیفری قانونگذار جزائی در مورد تهیه و تدوین مقررات مربوط به دفاع مشروع در قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ و اصلاحات بعدی آن بعنوان تکمله بحث بطور مختصر بیان خواهیم نمود.

بخش اول

شرایط و ارکان دفاع از نظر فقهی

در نظام حقوقی اسلام مشروعیت دفاع منوط به تحقق شرایط خاصی است. اهم این شرایط عبارتند از:

۱- توانائی و قدرت مدافع

اصولاً در جریان فعالیت های اجتماعی عملی موضوع حق و یا تکلیف قرار خواهد گرفت که انسان قدرت و استطاعت انجام آنرا داشته باشد طبیعتاً کاری که انسان قادر به انجام آن نیست موضوع حکم واقع نخواهد شد از طرف دیگر چون توانائی انسان محدود است مدافعات او نیز در مقام رد و جلوگیری از تعرضات مجرمانه متجاوز در محدوده توانائی و استطاعت او صورت خواهد گرفت و در نزد اشخاص متفاوت است. و بهمین مناسبت خداوند کریم هیچکس را جز به اندازه توانائیش مکلف نمی سازد. (۱) به استناد این حکم کلی فقها نیز دفاع از نفس و مال و عرض و ناموس را متوقف بر قدرت و استطاعت مدافع دانسته اند چنانکه محقق در شرایط میگوید، انسان حق دارد از جان و مال و حریم خودش تا آنجا که استطاعت دارد دفاع نماید. (۲) مفهوم این نظریه آن است در جائیکه

قدرت بر دفاع وجود ندارد دفاع جایز نیست.

شهید اول در کتاب لمعه راجع به شرایط دفاع متذکر میشود **الدفاع عن النفس والمال والحريم جاز في الجميع بحسب القدرة**. بنابراین اگر قدرت بر دفاع وجود نداشته باشد دفاع جایز نیست و مدافع باید از دست زدن بدفاعی که ممکن است موجب هلاکتش گردد خودداری نماید چون این امر مخالف منطق آیه شریفه **لا تلتقوا بايديكم السي التهلكه** و دفاع در این قبیل مواقع جایز نخواهد بود. شهید ثانی در تحلیل نظریات شهید اول درباره شرایط دفاع معتقد است دفاع موقعی جایز است که گمان هلاکت مدافع نرود آنهم دفاع از جان و حریم و در صورت عدم قدرت و استطاعت مدافع می تواند فرار اختیار کند اما در مورد مال واجب نیست مگر در صورت اضطرار صاحب مال و همچنین دفاع از شخص ثالث موقعی جایز است که قدرت و توانائی بر دفاع وجود داشته باشد و احتمال خطری برای مدافع در بین نباشد (۳)

قسمت آخر

یکی دیگر از فقها بنام شیخ زین الدین در حاشیه شرح لمعه اظهار نظر نموده است **لا اشکال فی اصل جواز مع القدرة وعدم ضرر**. بنابراین عقیده شرط جواز دفاع موقوف به وجود قدرت است بطوریکه ضرری متوجه مدافع نشود والا دفاع جایز نیست و اضافه نموده است اگر قدرت دفاع هم وجود نداشته باشد دفاع جایز نیست و مدافع باید دست از دفاع برداشته و فرار نماید و در مورد جواز دفاع از مال معتقد است اگر احتیاج شدید به آن مال باشد و احتمال ضرر هم نرود دفاع از مال جایز است و در غیر این صورت جایز نیست (۴).

صاحب ریاض سید علی طباطبائی در شرح مختصر النافع در کتاب حدود ذیل فصل ششم در بیان شرایط وارکان دفاع از مال می نویسد. در صورتیکه گمان هلاکت صاحب مال در مقام دفاع برود دفاع جایز نیست و بهتر است مال را تسلیم متجاوز نماید زیرا حفظ نفس واجب است. بنابراین نظریات فوق قدرت و توانائی مدافع در رد تجاوز و تعرض یکی از شرایط مشروعیت و جواز دفاع

در نظام حقوقی اسلام محسوب خواهد شد در حالیکه در سایر نظامات حقوق کیفری و قوانین جزائی چنین شرطی دیده نمیشود اما شریعت مقدس اسلام بدلیل احترام خاصی که برای صیانت و حفظ نفس قائل می باشد شرط برخورداری از قدرت و استطاعت برای دفاع را مقرر داشته و در صورتیکه مدافع این شرط را در دفاع ترک نماید او را مستحق کیفر اخروی می داند.

۲- علم و آگاهی مدافع به فعلیت تعرض

منظور از علم و آگاهی مدافع به فعلیت تعرض آن است که قصد تجاوز متجاوز به نحو قاطعی بر مدافع آشکار گردد بطوریکه برای مدافع یقین حاصل شود چنانچه در مقام دفع تعرض اقدام موثری ننماید متجاوز قصد مجرمانه خود را به مرحله عمل در خواهد آورد.

رعایت این شرط برای حفظ حقوق و آزادی افراد و نظام جامعه کاملاً ضروری و منطقی است چه در غیر این صورت ممکن است جواز مشروعیت دفاع مستمسکی برای ارتکاب اعمال مجرمانه ای خارج از حدود و شرایط دفاع گردد. بنابراین هر گونه تصور و توهم و یا صرف خوف وقوع تعرض کافی برای دفاع نخواهد بود مگر اینکه این مقدمات مقرون به شرایط دیگری گردد بطوریکه مبین قصد واراده واقعی متعرض به انجام تعرض باشد. بهمین مناسبت در حقوق اسلام علم به قصد و اراده مستعرض در اجرای تعرض و تجاوز یکی از شروط مشروعیت و جواز دفاع محسوب خواهد شد. نظریات فقها نیز مشعر بر این امر است چنانکه شهید اول در این مورد در کتاب لمعه مینویسد دفاع مشروع نمی شود مگر با حصول علم به قصد متجاوز. لیکن شهید ثانی در کتاب شرح لمعه ظن را نیز مانند علم دانسته و معتقد است در صورتیکه مدافع به قصد تجاوز متجاوز مظنون شود دفاع جایز است. شاید بنظر شهید ثانی زمانی که مدافع از روی یقین علم به قصد و اراده مجرمانه متعرض پیدا می کند تعرض به مرحله نهائی خود رسیده یعنی متعرض قصد خود را کاملاً به مرحله عمل و اجرا در آورده است. در این قبیل موارد نه تنها دیگر فرصتی برای دفاع نخواهد بود بلکه پس از وقوع تعرض هر عملی که از ناحیه مدافع صورت گیرد عنوان جرم خواهد داشت و مستوجب حد و یا تعزیر است.

در حالیکه بنا بنظر شهید اول ظن مدافع بقصد تجاوز متجاوز برای جواز دفاع کافی نیست چه: اولاً: بفرض آنکه ظن مدافع بقصد تجاوز متجاوز را صحیح بدانیم چون تعرض او هنوز فعلیت و واقعیت پیدا نکرده یعنی از قوه به فعل در نیامده و چه بسا متعرض قبل از انجام عملیات اجرائی شخصاً و ارتجالاً از عمل مجرمانه خود (یعنی تعرض) انصراف حاصل نماید و لذا در این صورت شروع بدفاع دیگر مشروع تلقی نخواهد شد در نتیجه هر عملی که بعنوان دفاع واقع شود خود تعرض مجرمانه محسوب و مستوجب مجازات خواهد بود.

ثانیاً: اگر مدافع پس از حصول علم و یقین به قصد مجرمانه متعرض اقدام در رد تجاوز و تعرض

بنماید عمل وی عادلانه و با اساس فلسفه مشروعیت دفاع که یک جواز استثنائی است سازگارتر خواهد بود. بهمین مناسبت محقق در کتاب شرایع خود در این مورد با این بیان که «دفاع مشروع نمیشود مادام که قصد طرف تجاوز تحقق نیافته باشد.» (۵) عقیده شهید اول پذیرفته و تأیید کرده است.

۳- انتخاب آسان‌ترین طریقه دفاع

شریعت اسلام آسان‌ترین طریق دفاع را تأیید میکند بطوریکه در مقام دفاع حتی الامکان باید سعی شود از ایراد قتل و یا ضرب و جرح متجاوز خودداری شود مگر در مواردی که دفع تعرض متجاوز جز با قتل یا ایراد ضرب میسر نباشد اقدام بهر یک از این اعمال مشروع و جایز خواهد بود. فقها ضابطه و ملاک مشخصی را برای ضرورت دفاع متفقاً ارائه نکرده‌اند زیرا معتقدند چون حق دفاع و انتخاب طریقه و وسیله دفع تجاوز بستگی به نوع تعرض و شخصیت متعرض دارد و لذا بر عهده شخص مدافع است که باتوجه به اوضاع و احوال قضیه و موضوع تعرض و سنجش صور مختلفه مقابله با آن ضرورت اقدام به دفاع مجرمانه را تشخیص دهد و به نحوی که بنا به مصلحت آسان‌ترین طریق را انتخاب کند. باوجود این در کتب فقهی نمونه‌هایی از طریقه دفاع مذکور است که در اینجا به بعضی از آنها اشاره می‌نمایم شهید اول در کتاب لمعه بذکر اینکه در دفاع باید آسان‌ترین طریق اتخاذ شود اکتفا کرده است لکن شهید ثانی دفاع را متوقف بر **الاسهل فالاسهل** نموده و حتی نمونه‌هایی از دفاع را به ترتیب چنین ذکر کرده است. فریاد کشیدن، دست به گریبان شدن، ایراد ضرب، ایراد جرح و بالاخره ایراد جرح سخت و کشنده و اگر با این اقدامات دفع تجاوز ممکن نشد قتل متجاوز را جایز دانسته است. (۶)

دانشمند دیگر اسلامی، محقق در کتاب شرایع درباره انتخاب آسان‌ترین طریق دفاع چنین اظهار نظر کرده است، واجب است طریق اسهل را انتخاب نمودن و به ترتیب آواز بلند برداشتن و اگر متعرض دست برداشت بوسیله دست او را مضروب کردن، سپس با عصا و آنگاه با سلاح و خون متعرض مه‌دور است اگر دفاع منجر به ضرب و جرح و قتل گردد. (۷)

بطور کلی آنچه که از نظریات فقها در باب انتخاب طریقه دفاع استنباط میگردد این است که این دانشمندان اجازه نداده‌اند که مدافع فی‌الفور و در آغاز کار باشدیدترین وسیله و طریق از خود دفاع کند بلکه اگر مدافع بتواند که تعرض متعرض را با آسانترین طریق دفع نماید همین مقدار کفایت میکند یعنی مثلاً اگر در یک واقعه‌ای بتوان با استمداد و کمک مردم تعرض متعرض را دفع نمود ارتکاب سایر اعمال مجرمانه برای دفاع جایز نخواهد بود. یعنی اگر برای دفع خطر مرگ فقط تهدید ساده کفایت کند زدن یک مشت به متعرض زانگدوناشروع خواهد بود. مؤلف ریاض نیز ضمن تأیید جواز آسان‌ترین طریق دفاع به فرار مدافع اشاره نموده و معتقد است در صورت عدم امکان فرار توسل به سایر طرق برای دفاع جایز است و توضیح

میدهد که اگر حفظ جان شخصی که خود یا عرض یا مالش مورد تجاوز قرار گرفته با فرار امکان دارد چون یکی از وسائل حفظ نفس فرار است بر او فرار واجب میشود و چنانچه فرار ممکن نباشد فریاد کشیدن و گلاویز شدن و سرانجام ضرب و جرح و قتل متعرض را به ترتیب مجاز دانسته است.

۴- تناسب و تقارن دفاع با تعرض

یکی دیگر از شرایط دفاع آن است که اقدام مدافع باید با تعرض متناسب و متقارن باشد لزوم تحقق این شرط برای آن است که از جواز مشروعیت دفاع سوءاستفاده‌ای نشود، چه اگر هر کس می‌توانست به بهانه دفاع از خود یا دیگری به ارتکاب هر عمل مجرمانه‌ای می‌بادرت ورزد و حقوق اشخاص را بنا حق مورد تجاوز قرار دهد دیگر برای افراد تأمین باقی نمی‌ماند و اینکه گفته شده که دفاع باید مقارن تعرض باشد برای آن است هرگاه کسی که مورد تعرض قرار گرفته پس از رفع خطر در مقام دفاع برآید دیگر نمی‌توان دفاع او را مشروع دانست چون رعایت شرط تقارن دفاع با تعرض وجود ندارد بلکه عمل او را قصاص یا تلافی میتوان خواند.

از نظر فقهی در تمام مواردی که دفاع واجب است باید بین عمل مدافع و تعرض مجرمانه تناسب و تقارن وجود داشته باشد مگر در مورد سرقت که بنا به اخبار وارده از پیامبر اکرم (ص) و ائمه علیهم السلام بدون رعایت شرط تناسب دفاع جایز خواهد بود و در سایر موارد فقها با ذکر امثله رعایت تناسب و تقارن دفاع را با تعرض متذکر شده‌اند شهید ثانی در این مورد معتقد است اگر متعرض از تعرض دست برداشت باید مدافع نیز از دفاع خودداری کند و اگر مجدداً تعرض نمود مجدداً بدفاع می‌بادرت نماید بنابراین اگر مدافع دست شخصی را که قصد تعرض دارد از جلو قطع کند یا پای او را از عقب ضامن است زیرا این اقدام نشانه آن است که مدافع پیش دستی کرده و یا اینکه قطع پای متعرض دلیل آن است که متعرض قصد فرار داشته و مدافع بدون جهت و در غیرموقع دفاع او را ناقص نموده است و ضامن نصف خون بهای اوست.

در کتاب شرایع نیز آمده است اگر متعرض از روبرو ضربه‌ای به شخصی وارد آورد و این شخص نیز از روبرو دست متعرض را قطع کند ضامن نیست زیرا بین تعرض و دفاع تناسب و تقارن وجود دارد. اما اگر متعرض از مدافع روی خود را برگرداند و پشت بسا و نماید مدافع حق ایراد ضرب ندارد زیرا این ایراد ضرب دفاع محسوب نخواهد شد و در صورت ایراد ضرب ضامن است ولی اگر مدافع درحالتی که مقام دفاع است و میتواند به ایراد ضرب متعرض اقدام کند ضربه او منتهی به قتل متعرض گردد ضامن نیست.

۵- مزایای خاص مدافع

بنابه آنچه گذشت بموجب احکام اسلام دفاع از نفس و مال و حریم و هر چیز دیگر باندازه توانائی جایز و مشروع است و متعرضی که بر اثر دفاع مجروح یا مقتول گردد خونس هدر می‌یابد و برای مدافع برخلاف قوانین کیفری که معافیت از مجازات قائل هستند ولی در آئین مقدس اسلام چون دفاع را

حق مشروع هر انسانی می‌شناسند و بصورت واجب شرعی یعنی تکلیف افراد تلقی میگردد و این شرط وجوب دفاع بنا بر قدرت و استطاعت مدافع تحقق خواهد یافت لذا بنا به آیات و روایاتی که در قسمت‌های مختلف مشروعیت دفاع مورد استناد قرار گرفته خاصه نظریات فقها در باب مشروعیت دفاع در اسلام بمنظور حفظ حقوق افراد و رعایت نظم و جلوگیری از تجاوز ناحق متجاوزین و مبارزه با ظلم و فساد مدافعی که با رعایت شرایطی که برای دفع تعرض ضروری است اقدام بدفاع از نفس و ناموس و یا مالش مینماید علاوه بر اینکه مجازاتی مقرر نگردیده مزایای خاصی هم در نظر گرفته شده از جمله در صورتی که ضمن دفاع بقتل برسد جزء شهدا محسوب خواهد شد و این مفهوم از عبارات **ولو قتل الدافع کان کالشهید فی الاجر (۸)** و مقام و منزلت شهید در آیه شریفه **ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل... امواتاً بل احياء عند ربهم** نیز قوی است.

و بنابراین شهید در مقام دفاع کسی است که بخاطر دفع تعرض ناحق بجان یا ناموس و یا مالش برای احقاق حق و مبارزه با تجاوز و ظلم قیام می‌کند و چون در راه امر واجبی کشته میشود بابر خودداری از مزایای خاص شهادت بازندگی جاودانه خودنشانی از اطاعت و پیروزی از آیین مقدس اسلام را در نظر ما جاودانگی می‌بخشد.

بخش دوم

تکمله

ضمن مباحث و گفتارهای گذشته ضرورتاً از قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ و اصلاحات بعدی آن صحبت کردیم و بر حسب مورد مقررات مربوط بدفاع مشروع را در قوانین جزائی ایران با مقایسه با دله احکام و منابع فقهی حقوق اسلام مورد مطالعه و بررسی قرار دادیم و در مجموع باتوجه به استقرار حکومت الهی و مردمی در جمهوری اسلامی ایران تلاش و هم خود را در طریق تحقیق درباره فلسفه و مبنا و ادله مشروعیت دفاع در حقوق اسلام مصروف داشتیم و بر حسب مورد و مقتضای بحث در ضمن گفتارها به جهات افتراق ماهوی و شکلی این پدیده از دیدگاه حقوق اسلام و قوانین جزائی ایران اشاره نمودیم و تا حد ممکن بعضی از این نکات را مشخص و بیان کردیم. گرچه این اقدام به تحقیق و نگارش مختصر نمیتواند جلوه‌گاه تمام حقیقت و مبین کلیه جهات و نکات پیشرفته و انسانی نظام حقوقی اسلام در زمینه، حق، دفاع مشروع باشد لیکن در حد خود میتواند فتح باب و پرتوی از اصول اساسی این

پدیده را از نظر اسلام نمودار سازد و امیدوار است که موضوع چه از طرف سایر صاحب نظران و محققان و چه از جانب مقامات قضائی صلاحیتدار و بالاخره دست‌اندرکاران مورد غور و تفحص کامل قرار گیرد تا در این موقع که بیاری خداوند متعال مقامات قضائی بنا باصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مکلفند که لوازم مربوط به قوانین جزائی را بر طبق موازین اسلامی تهیه و تدوین

مجازات اسلامی مرتفع و کلیه مواد ناظر به مقررات دفاع مشروع یکجا و در مبحث کلیات و عموماً حقوق کیفری تشریح گردد.

ب: در مقررات قانونی ناظر بدفاع مشروع ایراداتی از نظر استعمال کلمات و اصطلاحات حقوقی بنظر میرسد که در اینجا برای نمونه به بعضی از عبارات بکاررفته در موارد مربوطه اشاره می‌کنیم مثلاً در ماده ۴۳ قانون مجازات عمومی آمده است، هر کس در مقام دفاع از مال..... در صورت اجتماع شرایط زیر قابل تعقیب و مجازات نخواهد بود.

چون کلمه مال در زبان فارسی به اموال منقول و غیر منقول هم اطلاق میشود. از نظر منطبق قانونگذاری مشخص کردن نوع مال در تشریح مواد از هر گونه ابهام جلوگیری خواهد نمود.

و یا اینکه در همین ماده ۴۳ که ظاهراً باید جامع مقررات قانونی مربوط به دفاع مشروع باشد شرط ضرورت و تناسب دفاع در مقابل تعرض مجرمانه متعرض گنجانیده نشده برای تامین این منظور میتوان ماده را با جملاتی مانند عبارت زیر تنظیم نمود.

هر کس بر حسب ضرورت و با رعایت تناسب بمنظور دفاع در مقابل تعرض خلاف قانون دیگری، مرتکب جرمی شود مجرم محسوب نخواهد شد.

و یا عبارت (دفاع از قتل یا جرح) که در بند اول ماده ۱۸۸ قانون مجازات عمومی آمده است با فلسفه و مبانی دفاع بعنوان حق مشروع مبیانت دارد زیرا علی الاصول انسان از یک حقی که متعلق به اوست و به حفظ و حراستش علاقمند است دفاع می‌کند مثل دفاع از جان، دفاع از مال و دفاع از آزادی و غیره، در نتیجه هیچ کس از قتل یا جرح خود دفاع نمی‌کند بلکه آنرا دفع می‌کند بنابراین بهتر است بجای بند اول ماده ۱۸۸ عباراتی شبیه (دفاع در مقابل تعرض خلاف قانون) و یا عبارت دیگر از این قبیل که رفع هر گونه ابهام را بنماید گنجانیده شود.

در حالیکه در مقررات، جزائی ایران درباره مسأله مسئولیت مدنی مدافع حکم خاصی وجود ندارد و قانون ساکت است بعبارت دیگر جز معافیت از مجازات تصریحی درباره مسئولیت مدنی بعمل نیامده است.

ج: در حقوق اسلام حق دفاع برای مدافع به آسان‌ترین طریق پذیرفته شده یعنی مدافع میتواند بهر طریقی که با طبیعت تعرض متناسب برای دفع خطر لازم میدانند اقدام بدفع تعرض نماید ولی قانونگذار ایرانی مدافع را در انجام دفاع محدود به وسائل خاصی نموده چنانکه در مواد ۴۳ و ۱۸۴ و ۱۸۵ و ۱۸۸ و ۱۸۹ قانون مجازات عمومی دفاع را محدود به اعمالی از قبیل قتل، ضرب و جرح نموده است بدیهی است که این محدودیت با فلسفه و فایده مشروعیت دفاع ناسازگار میباشد.

۲- اهم اشکال از نظر شکل و صورت بندی محتوای مواد قانونی ناظر بدفاع مشروع را میتوان بشرح زیر خلاصه نمود.

الف: بطوریکه در مباحث گذشته متذکر شدیم مشروعیت دفاع یکی از اهم مسائل حقوق کیفری که به مطالعه مفهوم کلی و سایر احوال و کیفیات اعمال مجرمانه‌ای که در مقام دفاع مشروع شناخته میشود می‌پردازد بنابراین جای بحث درباره این قواعد و مقررات ناظر به عموماً و کلیات حقوق کیفری است ولی بطوریکه در بررسی و تحلیل مقررات قانون مجازات عمومی ملاحظه کردیم بعضی از مواد ناظر به مشروعیت دفاع من جمله مواد ۴۳ و ۴۴ در مبحث قواعد مربوط به عموماً حقوق کیفری ذکر شده و مواد ۱۸۳ الی ۱۹۰ که مربوط به مشروعیت دفاع است در مبحث مربوط به حقوق کیفری اختصاصی آورده شده از آنجائیکه قواعد ناظر بدفاع بعنوان یک حق مشروعی که موجب سلب هر گونه مسئولیت جزائی و مدنی میگردد یک قاعده کلی و اساسی حقوق کیفری را تشکیل میدهد، لذا بهتر است این نقیصه در جریان تهیه لایحه قانونی

مشروعیت...

مشکلات و معضلات مربوط به قاعده دفاع مشروع بیشتر مورد توجه قرار گرفته و ضوابط آن بر اساس فلسفه و مبانی اسلامی وضع و تشریح گردد. برای نیل باین مقصود در این قسمت پایانی مشروعیت دفاع لازم میدانم که با توضیح مختصری درباره سیاست کیفری قانونگذار ایران در وضع مقررات مربوط بدفاع مشروع این تحقیق را تکمیل نمایم.

در این رابطه بطوریکه میدانیم مقررات قانونی مبحث دفاع مشروع بشرح مندرج در قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴ و تغییرات بعدی و پراکنده‌ای که در این زمینه بعمل آمده از قوانین اروپائی بویژه فرانسه اقتباس شده و قانونگذار ایران تاجائیکه برایش مقدور بوده مبانی اعتقادی و احکام دینی را در تشریح این قوانین نادیده گرفته است در نتیجه چنانکه دیدیم قواعد مربوط بدفاع مشروع نیز مانند سایر مقررات قانون مجازات عمومی غالباً بانظام حقوقی اسلام متفاوت میباشد و در زمینه دفاع مشروع این تباین و اختلاف را میتوان از دو جهت مورد توجه قرارداد.

۱- اختلاف از نظر مسائل ریشه‌ای و ماهوی
۲- اشکال از نظر شکل و صورت بندی و محتوای مواد قانونی

۱- اهم اختلاف ماهوی را میتوان بشرح زیر دسته بندی کرد

الف: در حقوق اسلام دفاع بعنوان حق شناخته میشود لذا دفاع در مقابل هر نوع تعرض خلاف قانون جایز است در حالیکه در قانون مجازات عمومی اولاً دفاع بصورت حق شناخته نشده ثانیاً دفاع موجب معافیت از تعقیب و مجازات نمیگردد.

ب: در حقوق اسلام دفاع مشروع رافع هر گونه مسئولیت اعم از کیفری و مدنی است یعنی مدافع نه فقط مستحق حد و تعزیری نیست بلکه ضامن خسارت وارده به مجنی علیه نیز نخواهد بود

بسمه تعالی

باید انقلابی اساسی در تمام دانشگاههای سراسر کشور بوجود آید.

«امام خمینی»

فرم اشتراک نشریه «دانشگاه انقلاب»

نام و نام خانوادگی مشترک:

آدرس دقیق:

تلفن:

کد مشترک: در این جدول چیزی ننویسید.

خواهشمند است نشریه «دانشگاه انقلاب» را هر ماه به آدرس اینجانب ارسال دارید.

تا چه مدت میخواهید مشترک نشریه «دانشگاه انقلاب» باشید؟

۶ ماه یکسال

از چه شماره‌ای میخواهید مشترک «دانشگاه انقلاب» باشید؟

آنها در دل شب به تلاوت آیات خدا و نماز و طاعت حق مشغولند.

تالین لاجزاء القرآن

اجزاء قرآن را تلاوت می کنند، تلاوت از «تلو» یعنی پهلو و کنار است و اجزاء یعنی جزء، گویا مفاهیم و جزئیات قرآن را با جان نشان لمس می کنند و آیات قرآن را بگوش جان می نیوشند و چون با همه وجود، آیات الهی را می خوانند و به تبیین و توضیح آن نیز دست می یابند و چنان نیست که چشم و گوش بسته از کنار قرآن بگذرند و نور قرآن تنها بر جسمشان بتابد و از نفوذ در عمق وجودشان ناتوان باشد. آری تلاوت قرآن اگر با ترتیل نباشد و به شکل حرکت لبها و برخورد صوری و ظاهری باشد و لسی روح خواننده در جای دیگر مشغول باشد آن اثر سازنده که خواست خداوند است پیدانخواهد شد، و تقوی پیشگان نه چنینند.

یحزنون به انفسهم

خود را در پرتو تلاوت قرآن به حزن وامی دارند، می دانید که حزن محصول اندیشه در واقع است، انسان غافل و بی خبر قهقهه می زند و یا آنکس که می خواهد در غفلت بماند به عیاشی فرومی رود ولی انسان حقیقت نگر و واقع گرانی می تواند دیده برهم نهد و چون کبک سر بریز برف کند و بدینوسیله به پندار خود فشار آورد که دنیا همان است که من می بینم.

آنکس که اثر عمل و بازتاب آنرا در آخرت می داند و از عدل خداوند مطلع است هیچگاه نمی تواند به غفلت باشد و در خوشگذرانی روزگار بگذارند، آنها که پیوسته به حقایق می اندیشند و دائم در مسائل جدی زندگی هستند و دامان پاکشان از پوچی و پوچگرایی منزّه است نمی توانند با زرد و سرخ فریبای مادی به شادی بگرایند.

البته در مقالات گذشته راجع به شادی و غم مطالبی را از زبان امام علیه السلام شنیدیم.

وارسته و سبکبال به آستان ما بیا: اننی انالله لاله الاانا فاعبدنی واقم الصلوة لذکری (طه-۱۴)

آری خوب در تاریکی ما را یافتی. پس اکنون خدایت را بشناس که یکتای بی همتایم و تو در برابر الله به نیایش برخیز و نماز را بخاطر یاد من برپا دار.

موسی در شب پرحادثه و مخاطره انگیز به نماز و نیاز برمی خیزد و از میان کوه مشکلات و مصائب دوست را می یابد و بدو دل می بندد. وادی مقدس منحصر به موسی نیست که اهل تقوی در چنین موقعیتی هستند که مشتاق تاریکی شبند و به انتظار پیام قرآنند که می فرماید:

«و من اللیل فتهجد به نافله لک عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا» (اسرا-۲۹)

اگر عاشق تشرف آستان ملکوتی و طالب مقام محمود الهی، شبها به تهجد برخیز و پیشانی بر خاک بگذار و نیایش کن.

اما اللیل فصافون اقداسهم

آری پروا پیشگان، آنها که فراتر از محدوده محدود مادیت می اندیشند و آفریدگار و روز باز پسین را باور کرده اند شب را به بطالت و تنها به استراحت سپری نمی کنند بلکه راست قامتان و صف زنده گانند در پیشگاه الهی، آنکه بغفلت خوابیده یا به جلسات معمولی نشسته گامهایش در هم پیچیده و خمیده و شکسته است و گام شکسته و در هم پیچیده توان رهسپردن و پیش تاختن را از دست داده و به مردن تدریجی نزدیک شده است.

تلاوت قرآن

انس با قرآن در سکوت و خلوت شب، و تدبر و تفکر در آیات وحی، پرتوافکن و روشنی بخش قلب عارفان و مؤمنان است و چه زیبا خداعبادت و بیداری شب زنده داران را با تلاوت آیات قرآن می آمیزد:

«یتلون آیات اله اناء اللیل و هم یسجدون» (۱۱۳- آل عمران)

بدیهی است که بررسی مسائل اختصاصی مواد ناظر به دفاع مشروع مستلزم تحقیقات عمیق و گسترده ای است که از حدود این مختصر خارج است. و نگارنده رجاء واثق دارد که مقامات قضائی صلاحیتدار باغور و تفحص کامل و بر اساس ادله احکام و احادیث و روایات معتبر قواعد دفاع مشروع اسلامی را بشکل ضوابط عام و منسجم و جامع و مانع تهیه و تدوین خواهند نمود و از خداوند متعال توفیق آنان را خواهانم

و...المعین والمستعان ومنه التوفیق
هفدهم دیماه ۱۳۶۱- دکتر محمد صالح ولیدی- مدرس دانشگاه پلیس

ارجاعات

- ۱- لایکلف... نفسا الا وسعها. سوره البقره آیه ۲۸۶
- ۲- شرایع الاسلام- محقق- صفحه ۳۵۷
- ۳- شرح لمعه جلد دوم- صفحه ۳۷۱
- ۴- شرایع الاسلام- محقق- صفحه ۳۵۸
- ۵- شرح لمعه جلد دوم- صفحه ۳۷۰
- ۶- شرایع اسلام- محقق- صفحه ۳۵۹
- ۷- شرح لمعه جلد دوم- صفحه ۳۷۱

شرح و

تاری بینیم که سرمای زمستان و گم کردن راه او را بسوی نور می کشاند، و بدنبال راهنما می گردد، او خود نمی داند گمشده او چیست آتش و نور گرمی، در تاریکی و سردی مطلوب است، موسی فکرمی کرد که آتشی پیدا کند تا خود و همسرش در پرتو آن از سرما بفرسودند و راه را باز یابند و لسی نمی دانست تاریکی شب زمینه رسیدن به نور و حقیقت و عشق راستین است و گمشده او اینجاست، نزدیک درخت می شود، از آتشی که بر بالای درخت سرسبز دیده، شعله برمی گیرد که به ناگاه صدای خدا را می شنود و به نور حقیقت می رسد «انی اناریک فاخلع نعلیک... پای بندت را بکن و

توضیحات:

بهای اشتراک ۶ ماه ۳۰۰ ریال
بهای اشتراک یکساله ۶۰۰ ریال
تک شماره ۵۰ ریال

بر طبق نیاز خود وجه نشریه را به حساب شماره ۹۰۰۰۷ بانک ملی- شعبه کالج واریز و فیش آنرا همراه با فرم اشتراک به آدرس: خیابان انقلاب نیش فلسطین- تلفن ۶۶۶۳۳۸ مجله دانشگاه انقلاب ارسال دارید

تذکر:

- ۱- در صورتی که آدرس شما تغییر کرد مراتب را با ذکر شماره کد خود به دفتر نشریه اطلاع دهید.
 - ۲- اگر نشریه تا پانزدهم هر ماه بدست شما نرسید مراتب را به آدرس نشریه اعلام فرمائید.
 - ۳- در صورتی که یک یا چند شماره از نشریه درخواستی ارسال نکرده، وجه آن مسترد خواهد شد.
- امید که با یاری امت شهید پرور. در پاسداری از خون شهیدان همچنان تحت ولایت رهبر انقلاب امام خمینی تعهدات خود را بانجام رسانیم.
با آرزوی توفیق الهی- دانشگاه انقلاب

